

AZ 1956. OKTÓBER 24-I MOSZKVAI ÉRTEKEZLET

Közlő: Hajdu Tibor

1956. október 24-én ülést tartott Moszkvában az SZKP KB elnöksége. Az ülésre meghívták a Bulgáriában, Lengyelországban, Magyarországon, Romániában és az NDK-ban hatalmon levő pártok vezetőit, tárgya eredetileg a Hruscsov vezette szovjet delegáció beszámolója lett volna varsói tárgyalásairól, de mire az ülés megkezdődött, napirendjén a lengyel és a magyar helyzet szerepelt. Az érdekelt országok pártvezetői nem tudtak – illetve Gomulka nem is akart – eleget tenni a meghívásnak, így Moszkvában róluk-nélkülük döntöttek.

A nyugati és hazai irodalom eddig az ülés tényét sem ismerte, nemhogy tartalmát. Csak a legutóbbi időkben hangzottak el olyan kijelentések orosz kutatók részéről, melyekből arra következtetni lehetett.

Mivel a szovjet pártlevéltárba, ahol az ülés hivatalos jegyzőkönyvét őrzik, eddig nem sikerült bejutni, a magyar pártarchívumba pedig nem is került ilyen jegyzőkönyv, megpróbáltunk kerülő úton, valamelyik résztvevő levéltárában nyomra akadni. A levéltárak állapota és az országaink közötti kapcsolat alapján Prága látszott a reményteljes forrásnak, és ebben a feltételezésünkben nem is csalódtunk. Ez év májusában sikerült megszerezni azt az emlékeztetőt, melyet az ülésről Jan Svoboda, Novotny akkori csehszlovák pártvezér titkára készített. Ennek az emlékeztetőnek teljes szövegét közöljük alább magyar fordításban.

Sem a dokumentumból, sem az eddig rendelkezésünkre bocsájtott iratokból nem derül ki, hogy Svoboda csehszlovák küldöttség tagjaként vagy egymaga vett részt az ülésen. Feljegyzése nem jegyzőkönyv, tehát azt sem tudjuk meg belőle, hogy Hruscsovon, Ulbrichton és Ponomarenkón kívül ki szólalt még fel; lehetséges, hogy egyes fontos momentumok csak a moszkvai jegyzőkönyvből fognak kiderülni. Svoboda emlékeztetője azonban így is fontos adatokat szolgáltat számunkra 1956 történetéhez.

A legfontosabb bizonyára az, amit Hruscsov a szovjet katonai beavatkozás, a szovjet hadsereg „behívásának” történetéről elmond, elsősorban a Gerő-féle MDP-vezetésre, illetve Andropov budapesti nagykövetre hárítva a felelősséget. A kezdeményezés eszerint egyértelműen Gerőtől indult ki. Megtudjuk Hruscsov és Gerő, illetve Andropov és Zsukov október 23-i telefonbeszélgetéseinek tartalmát. Megtudjuk, hogy Mikojan és Szuszlov október 24-én egy „trojka” tagjaiként érkeztek Budapestre, a nyilvánosság előtt ismeretlen csendes társuk Szerov, a KGB elnöke volt.

Nem lényegtelen, hogy megismerhetjük Hruscsov október 23–24-i véleményét az eseményekről, azt, hogy míg Varsóban kezdetben agresszíven lépett fel, ottani tapasztalatai alapján kezdetben Magyarországon szeretett volna óvatosabban eljárni, lehetőleg katonai intervenció nélkül. Véleménye más kérdésekben is elüt az október végére kialakult és Hruscsov által még memoárjaiban is képviselt szovjet állásponttól.

A lengyel olvasónak bizonyára kevesebb újat mond a feljegyzés Lengyelországgal foglalkozó része. Nem érdektelen viszont Ulbricht szereplése és a dokumentumból kitűnőnél nyilván élesebb szóváltása Hruscsovval.

Bizonyítékot nyertünk arra, amit eddig is sejtettünk, hogy a szovjet „héják” és „galambok” vitájában melyik oldalon állt 56-ban Andropov. S végül, de nem utolsósorban, tovább erősödik gyanúnk: Gerő nem üggyetlenkedett, hanem minél élesebb és gyorsabb konfrontációt, fegyveres összecsapást kívánt, a berlini 1953. június 17. megismétlését – így szilárdítani meg hatalmát, s kiszorítani a pártból és vezetéséből azokat, akik nem vállalják a véres leszámolást. Egyszóval megakadályozni, hogy szovjet áldással Nagy Imre és hívei kerüljenek hatalomra. Számára kellemetlen meglepetés lehetett, mikor Nagy Imre kezdetben vállalta a kész helyzetet, ami elé állították. Talán éppen azért, mert átlátott Gerő tervén.

A dokumentumot J. Svoboda eredeti, kézírásos jegyzet formájában adta irattárba. Ott csak legépezték. Összehasonlítottam a kézírásos szöveget a gépelten, nincs eltérés közöttük. Még a magyar neveket sem próbálták meg pontosítani. A fordítás – Lukács Katalin munkája – erről az eredeti gépiratról, illetve az arról kapott xerox-másolatról készült.

Az emlékeztetőt a volt Csehszlovák KP irattárában őrzik, melynek anyaga együtt maradt eredeti őrzési helyén, a volt KB Moldva-parti épületének pincéjében – maga az épület ma a Közlekedésiügyi Minisztérium székhelye. Az irattár a cseh levéltári igazgatóság hatáskörébe tartozik, 30 évesnél régebbi iratai megfelelő engedéllyel hozzáférhetőek a kutatók számára.

Az irat levéltári jelzete: Archiv UV KSC, 07/16 fond.

BESZÁMOLÓ AZ SZKP KÖZPONTI BIZOTTSÁGÁBAN MEGTARTOTT TANÁCSKOZÁSRÓL

1956. X. 24-én részt vettem az SZKP KB elnökségének ülésén. Meghívást kaptak még a Német Szocialista Egységpárt, a Bolgár Kommunista Párt, a Magyar Dolgozók Pártja és a Román Munkáspárt Központi Bizottságai, de csupán Németországból Ulbricht, Grotewohl és Stoph elvtársak, Bulgária képviselőit pedig Zsivkov, Jugov és Damjanov elvtársak jelentek meg.¹

Bevezetőben Hruscsov elvtárs tájékoztatta az elnökséget a lengyelországi és a magyarországi helyzetről. Közölte, hogy az SZKP KB elnöksége eredetileg a lengyelországi helyzetről, valamint az SZKP KB és a Lengyel Egyesült Munkáspárt küldöttségei között lefolytatott tárgyalások eredményeiről kívánta tájékoztatni a testvéri pártokat. Időközben azonban aggasztó eseményekre került sor Magyarországon, s ezért szükségesnek tartja, hogy az ottani helyzetről is tájékoztatást adjon.

Lényegében a következőket mondta:

A Lengyelországból érkezett komoly jelzéseket követően, amelyek szerint a LEMP Központi Bizottságában nagy horderejű személyi változásokat készítenek elő a vezető pártfunkciókban, az SZKP KB elnöksége határozatot hozott, hogy küldöttséget meneszt Lengyelországba.

Az SZKP KB küldöttsége főleg Gomulka, Cyrankiewicz, Jedrychowski és Ochab elvtársakkal, továbbá a külügyminiszterrel tárgyal.²

Mindezek az elvtársak, de különösen Gomulka elvtárs igazolni igyekezett mindazt, ami Lengyelországban végbemegy. Biztosították a szovjet párt kül-

döttségét, hogy a folyamatban levő intézkedések nem lesznek rossz hatással Lengyelországnak a Szovjetunióhoz és az SZKP-hez fűződő viszonyára. Arra a kérdésre, hogy miért történtek olyan nagy horderejű változások a Politikai Bizottságban, Gomulka elvtárs azt válaszolta, hogy azok az elvtársak, akiket nem választottak be az új Politikai Bizottságba, elvesztették a pártbeli tömegek bizalmát. Ez nagyon nyugtalanítja a szovjet elvtársakat, mert a szovjet párt a PB-ből távozott elvtársakat mint régi, kipróbált, a szocializmus ügyéhez hű forradalmárokat ismerte. Közéjük tartozik Rokosowski elvtárs is, aki ugyan lengyel, de mindaddig nem mondott le szovjet állampolgárságáról.

Az SZKP KB küldöttségének lengyelországi tartózkodása idején bizonyos szovjet csapatmozgásokat hajtottak végre lengyel területen, amit Gomulka nagyon rossz néven vett. A küldöttségek közti vita hangneme a kezdeti finomságról gorombaságra váltott át. Gomulka többször hangsúlyozta, hogy nem hagyják megfosztani magukat függetlenségüktől és senkinek nem engedik meg, hogy beavatkozzék a belügyeikbe. Hangsúlyozta továbbá, hogy ha őt bízzák meg a párt vezetésével, hamarosan sikerülnie fog rendet teremteni. A LEMP képviselői megpróbáltak érveket és okokat felhozni, amelyek a mostani lengyelországi helyzethez vezettek, ám ezek nagyon kevésbé meggyőzőek, és kiagyaltaknak tetszenek. Így például Gomulka elvtárs bizonygatni igyekezett a szovjet küldöttségnek, mennyire nagy hiba az, hogy a lengyel állambiztonsági szolgálatban 50 szovjet szakértő működik. S hogy a lengyel hadseregben sok az olyan tábornok és magasrangú tiszt, aki mind ez ideig szovjet állampolgár.

Megemlítette továbbá, hogy a háború után Lengyelország kénytelen volt áron alul szénét szállítani a Szovjetunióknak, s ez a súlyos gazdasági helyzet oka. Hruscsov elvtárs hangsúlyozta, hogy már ezt megelőzően is több ízben konkrét példákon bebizonyították a lengyel elvtársaknak, hogy ez nem így van.

Az SZKP KB küldöttségének Moszkvába való visszatérése után a KB hivatalos levelet intézett a LEMP KB-jához, közölve, hogy a lengyel párton áll annak eldöntése, vajon mindjárt visszaküldjék-e a Szovjetunióba a szovjet állampolgárságú tanácsadókat és tábornokokat vagy sem.

A szovjet párt meghívta tanácskozásra a Szovjetunióba a LEMP küldöttségét. Gomulka elvtárs 1956. X. 23-án értesítette az SZKP KB-ját a meghívás elfogadásáról és közölte, hogy 1956. XI. 7-e után érkezik. Ez alkalommal Gomulka elvtárs felkérte Hruscsov elvtársat, hogy a szovjet csapatok nyomban térjenek vissza állomáshelyeikre, amire ígéretet kapott. A Gomulka elvtárral folytatott telefonbeszélgetésből Hruscsov elvtárs azt a benyomást szerezte, hogy Gomulka elvtárs megpróbálja elnyerni az SZKP KB bizalmát. Ugyanekkor megállapodtak abban, hogy a legközelebbi jövőben sor került a *Trybuna Ludu* és a *Pravda* küldöttségeinek már régóta tervezett cseréjére.

Jellemző, hogy a LEMP KB-jának plenáris ülésén a felszólalók többsége a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való barátság mellett foglalt állást.

Az SZKP KB-jának az a véleménye, hogy Lengyelország esetében kerülni kell az idegességet és a kapkodást. Segíteni kell a lengyel elvtársakat a pártvonal kiegyensúlyozásában és mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy ismét megszilárduljon a Lengyelország és a Szovjetunió, valamint a népi demokráciák közötti kapcsolat.

Lengyelország gazdasági helyzete katasztrofális. Gabonából 900 000 tonna a hiánya. A széntermelés ügye is igen rosszul áll. Az SZKP XX. kongresszusa után Lengyelországban ugyanolyan szociális intézkedéseket hoztak, mint a Szovjetunióban, jóllehet ehhez nem volt elegendő anyagi eszközük. Ezért Ochab elvtárs hitelkérelemmel fordult a szovjet KB küldöttségéhez. Hruscsov elvtársnak arra a megjegyzésére, hogy esetleg az USA nyújt nekik hitelt, azt felelte, hogy Lengyelország folyamodna amerikai hitelért, ő azonban kétségbe vonja, hogy az ország ezt meg is kapná. Hruscsov elvtárs szerint Ochab elvtárs megfontolatlanul, meggondolatlanul válaszolt.

Hruscsov elvtárs közölte, hogy az NDK és Csehszlovákia az SZKP KB-jához fordult azzal a kéréssel, hogy a lengyel szén ügyét oldják meg legfelsőbb szinten. Véleménye szerint jelenleg ez nem lenne célszerű, mert ezzel csak fölöslegesen elmérgesítenénk a helyzetet és vitát, polémiát váltanánk ki a testvéri pártok között erről a kérdéstről, melyet a lengyelek a legjobb akaratuk mellett sem tudnak megoldani.

A Szovjetunióban nem teszik közzé Gomulka elvtárs beszédét, mert az kommentárt tenne szükségessé, az pedig további vitákhoz vezetne, s ez nem kívánatos. Lengyelországnak segíteni kell. A Szovjetunió hajlandó a szükséges gabona szállítására; minden intézkedést megtesz, hogy már 1958-ban, de legkésőbb 1959-ben ne függjön a lengyel széntől. A Szovjetunió nyilvánvalóan a hitel kérdésében is hajlandó előzékenységre.

Később, az ülés befejezése előtt, a vitát követően, melyben a meghívottak felszólaltak, Ponomarenko elvtárs³ összefoglalta a varsói dolgozók aznapi nagygyűléséről szóló híreket. A gyűlésen, amelyen több mint 150 000 ember vett részt, beszédet mondott Gomulka elvtárs.

Gomulka elvtárs egyebek között elmondta, hogy a LEMP Központi Bizottságához megérkezett az SZKP Központi Bizottságának levele, mely közli, hogy a lengyel félén áll a szovjet állambiztonsági szakértők kérdésének eldöntése. Kifejezte azt a véleményét, hogy a szovjet szakértők lengyelországi jelenléte Lengyelországnak most érdekében áll. A hallgatóság ezt viharos tetszésnyilvánítással fogadta.

Hangsúlyozta továbbá, hogy azért van szükség a szovjet csapatok lengyelországi jelenlétére, mert létezik a NATO, és mert Nyugat-Németországban amerikai csapatok állomásoznak. A nagygyűlés ezt a kijelentést is viharos tapsal fogadta.

Elítélte mindazokat, akik demagóg megnyilvánulásokkal akarják aláásni a bizalmat a lengyel hadsereg iránt, amely kizárólag a lengyel kormánynak és a LEMP Központi Bizottságának parancsait követi.

Felszólította a jelenlevőket, hogy fejezzék be a tüntetést és térjenek vissza a lengyel nép javáért végzett munkájukhoz.

Hruscsov elvtárs véleménye szerint Gomulka elvtársnak e beszéde reményt kelt abban a tekintetben, hogy Lengyelország irányt vett a fennálló nemkívánatos állapot felszámolására. Megjegyezte, hogy konfliktusra okot találni ez idő szerint nagyon könnyű volna, ám bárminemű konfliktus felszámolása nagyon nehéz volna.

A magyarországi helyzetről

Hruscsov elvtárs közölte, nem érti, hogy mit művel Gerő elvtárs, Hegedüs elvtárs és a többiek. Jelzések érkeztek arról, hogy Magyarországon igen súlyos a helyzet. Ez azonban a magyar elvtársakat, Gerőt és Hegedúst nem gátolta abban, hogy folytassák a tengeri fürdőzést.⁴ Amikor végre hazatértek, „kirándultak” Jugoszláviába.

Amikor Hruscsov elvtárs 1956. X. 23-án telefonon beszélt Gerő elvtárral, hogy a tanácskozássra meghívja, ez utóbbi közölte vele, hogy Budapesten súlyos a helyzet, s ezért inkább nem menne Moszkvába.

Alighogy a beszélgetés befejeződött, Zsukov elvtárs közölte Hruscsov elvtárral, hogy Gerő felkérte a budapesti szovjet nagykövetség katonai attaséját, a szovjet csapatok avatkozzanak be az egyre nagyobb, eddig soha nem tapasztalt méreteket öltő tüntetés felszámolására. Az SZKP KB-jának elnöksége nem adott engedélyt a beavatkozásra, mert erre vonatkozó felkérés nem hangzott el a vezető magyar funkcionáriusok részéről akkor sem, amikor Gerő elvtárs előzőleg Hruscsov elvtárral beszélt.

Röviddel ezután telefonáltak a budapesti szovjet nagykövetségről, hogy a helyzet rendkívül veszélyes, és szükséges a szovjet egységek beavatkozása. Az elnökség megbízta Hruscsov elvtársat, hogy telefonon beszélje ezt meg Gerő elvtárral.

Ez meg is történt. Hruscsov elvtárs közölte Gerő elvtárral, hogy teljesítik a kérésüket, amennyiben a Magyar Népköztársaság kormánya ezt írásba foglalja. Gerő azt válaszolta, hogy nincs módjában összehívni a kormányt. Hruscsov elvtárs ekkor azt ajánlotta, hogy a kérést terjessze elő Hegedüs elvtárs, mint a minisztertanács elnöke. Bár ez mindmáig nem történt meg, a helyzet úgy alakult, hogy Zsukov elvtárs parancsot kapott Budapestnek a Magyarország területén és Ungváron állomásozó szovjet katonai egységekkel való elfoglalására. A csapategységek felvonulása körülményesen és lassan ment a sűrű ködben. Egy páncélcsoport⁵ Budapestre menesztettek, hogy legalább Gerő elvtárs védelemben részesüljön. A kocsit a legcsekélyebb ellenállás nélkül eljutott Budapestre. A többi szovjet katonai egység csak 1956. X. 24-én reggel 4 órakor érkezett meg Budapestre, amikor már lezajlott a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének plenáris ülése.

Hruscsov elvtárs azt ajánlotta Gerő elvtársnak, tegyen meg mindent annak érdekében, hogy az MDP Központi Vezetőségének plénuma ne üljön össze a tüntetés elfojtása előtt. Kitűnt, hogy nem így történt. A várakozásoknak megfelelően a plénum új Politikai Bizottságot választott. A régi PB-tagok közül a következők foglalnak benne helyet:

Apró,

Hegedüs,

Gerő,

Kádár.

Az újak pedig az alábbiak:

Nagy Imre,

Köböl (az MDP KV szervezési osztályának vezetője, aki a közelmúltban igen élesen állást foglalt a PB ellen),

Gáspár,

Szántó (a külföldi Kulturális Kapcsolatok Intézetének elnöke),

Marosán (büntetve volt, de jó elvtárs),

Kiss (a KEB elnöke),

Kállai (az MDP KV kulturális osztályának vezetője).

Póttagok:

Losonczy (újságíró, aki a legaktívabban fellépett a pártvezetés ellen),

Rónai (az Országgyűlés elnöke).

Az új Politikai Bizottságnak három olyan tagja van, akiket a múltban üldöztek és most rehabilitáltak. A régi tagok közül nem választották újjá az alábbiakat:

Hidas, Szalai, Mekis, Kovács, Révai, Ács, Bata (póttag), Piros.

A titkárság tagjai a következők:

Gerő – első titkár,

Kádár, Donáth (a Közgazdaságtudományi Intézet igazgatója), Köböl, Kállai.

Három olyan elvtárs van köztük, akiket a múltban üldöztek. A titkárság régi tagjai közül nem választották meg az alábbiakat:

Szalai, Egri, Vég, Kovács.

A kormányba választották a minisztertanács elnökeként Nagyot és a minisztertanács első elnökhelyetteseként Hegedüst.

1956. X. 24-én este Budapesten már nem volt demonstráció. A Duna-part környékén néhány csoportnyi bandita gyülekezik; 15–20 fős csoportok, a katonáktól zsákmányolt pisztolyokkal és egyéb fegyverekkel. Ellenállást némely utcákon, tetőkről és balkonokról fejtenek ki. Néhány utcában barikádokat emeltek. A banditák ideiglenesen elfoglaltak két pályaudvart és a két rádióállomás egyikét. A banditák le akarták dönteni Sztálin szobrát, de ez nem sikerült nekik. Ekkor autogén hegesztőket hoztak, feldarabolták és így eltávolították a szobrot.

Igen jól viselkednek a belső karhatalom csapatai; az ő soraikból került ki a legtöbb áldozat: 25 halott és 50 sebesült. Egy szovjet tisztet is megöltek és 12 katonát megsebesült. A zavargások Budapestre korlátozódtak; az összes többi városban és a falvakban nyugalom van. A Csepel-gyár munkásai pusztán kézzel szálltak szembe a felfegyverzett banditákkal.

Magyarországon a kormány rendeletére öttagú akcióbizottság alakult a felkelés elfojtására. Tagjai Bata, Piros, Kovács, Emerich és Vas Zoltán, aki a múltban igen aktívan fellépett az MDP vezetősége ellen, most pedig nagyon nagy határozottsággal szervezi a banditák elleni harcot.⁶ A bizottság olyan személyekből áll, akiket nem választottak be a Politikai Bizottságba.

1956. X. 24-én reggel Nagy Imre rádióbeszédet mondott. Felszólított a rend helyreállítására, parancsot írt alá katonai rögtönítélő bíróság megalakítására, amelynek jogában áll a helyszínen azonnali ítéletet hozni bárki ellen, aki ellenállást tanúsít. A banditák azt terjesztik, hogy Nagy elárulta a felkelést.

Nagy később hasonló értelmű beszédet tartott. Egyebek között elmondta, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya hívta be Budapestre a szovjet csapatokat.

Mai harmadik rádióbeszédében azt mondta, hogy a jó ügygel, amelyet a diákok elkezdtek, a banditák visszaéltek, hogy zűrzavart és lövöldözést keltsenek a tömegben. Felszólított a rend helyreállítására és a fegyvereknek 13 óráig való letételére.

Az SZKP KB elnökségének határozata értelmében ma reggel az alábbi összetételű küldöttség indult a Magyar Népköztársaságba:

Mikojan, Szuszlov, Szerov.⁷

Az elnökségi ülés idején az említett elvtársak telefonon tájékoztatták az elnökséget a helyzetről. Közölték, hogy Mikojan és Szuszlov elvtársak jelen voltak a Központi Vezetőség ülésén. A helyzet nem olyan szörnyű, amilyennek a magyar elvtársak és a szovjet nagykövet lefestették. Budapesten többé-kevésbé nyugalom van. Az ellenfél csak itt-ott tetőkről és erkélyekről ad le lövéseket. A belső karhatalom általában erélyesen viszonyoz minden lövést, ami a harc benyomását kelti. Reggelre feltételezhetően helyreáll a teljes nyugalom. A szovjet nagykövetség körülfárta és 30 tankkal biztosította épületét.

A magyar vezetésben, mind pártvonalon, mind kormány szinten teljes nézetazonosság uralkodik.

Nagy határozottan és bátran cselekszik, minden tekintetben hangsúlyozza, hogy egy véleményen van Gerővel. Maga Gerő mondta a szovjet elvtársaknak, hogy egyesek tiltakoznak az ő első titkárrá történt megválasztása ellen. Nagy aláhúzta és hangsúlyozta, hogy a KV egyetlen tagja sem tiltakozott Gerő személye ellen, ezt csak elszigetelt egyének teszik.

Budapesten mintegy 450 embert tartóztattak le. Ulbricht elvtársnak arra a kérdésére, ismeretes-e, hogy ki vezeti a felkelést, Hruscsov elvtárs azt válaszolta, hogy hírek szerint a felkelők főhadiszállása az Astoria Szállóban volt; ezt a szovjet egységek megszállták. Úgy látszik, hogy a talajt a puccshoz az írók készítették elő, és a diákok támogatták őket. A lakosság mindent összevéve passzívan, ám a Szovjetunió iránt nem ellenségesen viselkedik.

Hruscsov elvtárs azt javasolja, hogy a sajtónkban ne jelenjenek meg értékelések a magyarországi helyzetről mindaddig, amíg a kiváltó okokkal nem leszünk teljesen tisztában.

A testvérpártok jelen levő képviselői felszólaltak a vitában. Valamennyien egyetértettek az SZKP KB elnökségének eljárásával.

Felszólalásában (45 perc) Ulbricht elvtárs hangsúlyozta, hogy szerinte erre a helyzetre azért került sor, mert nem lepleztük le kellő időben ideológiai eszközökkel azokat a helytelen nézeteket, amelyek Lengyelországban és Magyarországon felbukkantak. Úgy gondolja, az egyes pártok feladata lesz, hogy a sajtóban reagáljanak bizonyos helytelen nézetekre.

Hruscsov elvtárs azt ajánlotta, hogy ezeket a problémákat gondoljuk át alaposabban. Tudatosítsuk, hogy nem a Kommunista Internacionálé korában élünk, amikor csak egyetlen párt volt hatalmon. Hogyha manapság akarnánk parancsolgatni, azzal csak fölösleges káoszt váltanánk ki. Propagandamunkát mindegyik pártban folytatni kell, de nem szabad, hogy vita alakuljon ki a testvérpártok között, mert az nemzetek közti vita lenne. Az SZKP KB plénuma decemberben foglalkozik majd ideológiai kérdésekkel, valamivel később pedig az életszínvonal emelésének kérdésével, mindenekelőtt a gyorsított lakás-

építéssel, mert az az életszínvonal emelésének egyik legfontosabb előfeltétele. Hogy milyen nagy szükség van türelemre, arról meggyőzhet bennünket a Zaporozsjében nemrégiben megtörtént eset: 200 ember megtagadta a munkát, mégpedig azért mert a gyár vezetői, sem a pártbeliek, sem a szakszervezetiek, sem az igazgató nem tettek semmit annak érdekében, hogy a munkásoknak ne kelljen szélsőségekre ragadtatniok magukat. Vajon azért tagadták-e meg a munkát, mert nincsenek tisztában bizonyos ideológiai kérdésekkel, vagy mert a szovjet rendszer ellen vannak? Nem, hanem azért, mert az alapvető gazdasági és szociális kérdések megoldatlanok maradtak. Az ideológiai munka egymagában nem segít, ha nem biztosítjuk az életszínvonal javulását. Nem véletlen, hogy zavargásokra Magyarországon és Lengyelországban, nem pedig Csehszlovákiában került sor. Ennek az a magyarázata, hogy Csehszlovákiában összehasonlíthatatlanul magasabb az életszínvonal. A Szovjetunióban a pártnak több mint 10 000 tagját rehabilitálták, és több mint egymillió ember szabadult ki a börtönökből. Ezek az emberek nem haragszanak ránk, mert látják, hogy sok mindent tettünk a hazai életszínvonal emeléséért. Nálunk is hallgatják az emberek a BBC-t és a Szabad Európát. De ha tele van a hasuk, nem hallgatnak a rosszra.

Javítani kell az ideológiai és a propagandamunkát, minőségileg meg kell javítani a párt- és az állami apparátus gazdaságirányítási munkáját.

JEGYZETEK

1. Walter Ulbricht a NSZEP első titkára volt és egyben a miniszterelnök első helyettese; Otto Grotewohl az NDK miniszterelnöke; Willi Stoph a PB tagja, a miniszterelnök helyettese és nemzetvédelmi miniszter. Todor Zsivkov a Bolgár KP első titkára, Anton Jugov miniszterelnök, Georgi Damjanov a PB tagja és a bolgár nemzetgyűlés elnöke.
2. Władysław Gomułka, aki 1943–48-ban a Lengyel Munkáspárt főtitkára volt, nacionalista elhajlás vádjával 1948 után leváltották funkciójából, majd letartóztatták. A LEMP KB szobában forgó 1956. októberi ülésén választották ismét a KB tagjává, és egyben első titkárrá. Józef Cyrankiewicz 1954–1970 lengyel miniszterelnök. Stefan Jedrychowski miniszterelnök-helyettes, a tervbizottság elnöke. Edward Ochab 1956. március–október a LEMP első titkára, októberben átadta helyét Gomułkának és továbbra is a PB tagja maradt. A külügyminiszter ugyanakkor Adam Rapacki lett. Az SZKP tárgyaló küldöttségében Hruscsov mellett részt vett Kaganovics, Mikojan, Molotov és Konyev marsall.
3. Pjotr Ponomarenko a varsói szovjet nagykövet.
4. Gerő 1956 szeptemberében nyaralt a Krímben, ahol találkozott Hruscsovval és Titóval, majd október 15-én delegáció élén Belgrádba utaztak Hegedüssel. Hegedüs nem volt a Krímben, tehát nem is „fürdőzött”.
5. Az eredetiben így. Elképzelhető, hogy J. Svoboda félreértette Hruscsovot, nem valószínű, hogy egy magányos járművet küldtek – talán egy néhány kocsiból álló különítményt.
6. Míután ez a bizottság ebben az összetételében nemigen működött, nehéz megállapítani, kicsoda „Emerich” – talán Mező Imre, aki a létrejött katonai bizottság tagja volt, esetleg Münnich. Ami Vas Zoltánt illeti, Hruscsov rá vonatkozó állításának mindkét oldala téves információkon alapulhat.
7. Mikojan és Szuszlov az SZKP KB elnökségének tagjai (Szuszlov a KB titkára, Mikojan a minisztertanács elnökének első helyettese), Szerov tábornok a KGB elnöke.